

- Məryəm xanım, bu yaxınlarda Sankt-Peterburqdan səfərdən qayıtmısınız.

- Noyabr ayında Rusiyada VII Sankt-Peterburq Beynəlxalq Mədəniyyət Forumu keçirildi. "Baltiyskiy Dom" beynəlxalq teatr festivalı, XVII "Avropa Teatr mükafatı" və XV "Teatr reallığı" mükafatlarının təqdimat mərasimi, Beynəlxalq Teatr Tənqidçiləri Assosiasiyasının (BTТА) konqresi və "Azadlıq: tolerantlıq" mövzusunda teatr konfransı, həmçinin görkəmli rejissor V.Fokinin yaradıcılığına həsr olunmuş simpozium da forumun proqramına daxil idi. Professor İ.İsrafilovla birlikdə bu tədbirlərə dəvət edilmişdik. Forumun iki meydançası teatr sənətcilərinə verilmişdi. Konqresdə BTТА-nın əvvəlki prezidenti Marqaret Sörenson yenidən seçildi.

- Siz orada BTТА-nın Azərbaycan təmsilçisi kimi iştirak edirsiniz?

- Bəli. Artıq 8 ildir ki, Azərbaycan Beynəlxalq Teatr Tənqidçiləri Assosiasiyasına (BTТА) üzvdür (20 nəfərə yaxın teatrşünasımız bu təşkilatın tərkibindədir). Mən bu təşkilatın Azərbaycan təmsilçisiyəm, professor İ.İsrafilov isə həmsədrdir. BTТА-nın keçirdiyi konfranslarda, simpoziumlarda Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin dəstəyi ilə mütəmadi

teatr xadimləri ilə dialoqa açıqdır. Bu gün teatr sənətinin missiyası yeni dövrün bədii-estetik və mədəni kriteriyalarını saf-cürük etməkdir. Orada bir daha əmin olduq ki, biz bir dildə - sənət dilində danışıırıq. "Avropa Teatr mükafatı"nı təsis edən təşkilatın prezidenti Jak Lank öz çıxışında bildirdi ki, "bələ diskussiyalar tez-tez olmalıdır. Bu möhtəşəm görüşlərin, diskussiyaların, görkəmli teatr sənətkarlarının yaradıcılıqlarının nəticəsində biz bu gün insanlarda vicdan hissini oyadacağıq". O qeyd etdi ki, yeni mədəni marşrutlar yaradılmalıdır. Bu gün mədəniyyətin beşiyi olan Avropa var və qeyri-mədəni olan, mədəniyyətə nifrət bəsləyən nə varsa, mədəni Avropa ona qarşıdır. Buna heç kimin şübhəsi olmasın.

- Peterburq səfərinizdə kimlərlə görüşdünüz, Rusiya teatrı ilə tanış olmaq imkanınız oldumu, hansı tamaşalara baxdınız?

- Biz İsrail müəllimlə gözlemədiyimiz qeyri-adi bir teatr mühitinə düşdük. Birincisi, Sankt-Peterburq şəhərinin memarlığı, müsbət ruhlu ziyalı insanları, memarlıq abidələrinin insana verdiyi fəvqəladə müsbət enerjinin də rolu danılmazdır. Bu gün Azərbaycanda canlı teatr prosesi gədir, maraqlı işlər, istedadlı sənətkarlar var.



daha parlaq bir formaya sala bilmişdi. Universal teatr kostumları, butaforiya V.Fokinin quruluşunda yeni həyat qazandı. V.Fokinin tamaşası rekonstruksiyadan çox parlaq müəllif işidir. Bu keçmiş yüz illiyi bu günkü günlə bağlaya bilmək hünəridir. V.Fokin bu tamaşada ənənəni qorumaq şərti ilə yeni teatr elementlərini ustalıqla birləşdirir. Bu tədbir çərçivəsində V.Fokinə həsr olunmuş simpozium da keçirildi. Moskvanın da görkəmli teatrşünas alimləri simpoziuma qatılmışdılar. V.Fokin qərībā bir jest etdi və dedi ki, icazə verin, mən sinpoziumda iştirak etməyim. Çünki oturmaq tərifi dinləmək bir az ayıb olur. Ən yaxşısı odur ki, mən məşqə gedim. Tənqidçilər də V.Fokinin bu jestindən məmnun qaldılar. Çox maraqlı çıxışlar eşitdik. Xarici ölkələrdən gələn teatrşünaslar V.Fokin haqqında siddq-ürəkdən danışdılar.

- L.Dodinin tamaşalarına baxdınız. Necə düşünürsünüz, bu gün Dodini teatrin hansı problemləri maraqlandırır?

- L.Dodinin "Hamlet" tamaşasına baxdıq. L.Dodinin teatrı belə adlanır: Maliy Dramaticheskiy Teatr-Avropa Teatrı. O, 1983-cü ildən bu teatrin baş rejissorudur. 2002-ci ildən bədii-rəhbər və direktordur. 1992-ci ildə L.Dodinin teatrı Avropa Teatrlar İttifaqının tərkibinə daxil olub. Bu, rus teatrinin çox böyük qələbəsidir. Ona görə də teatrin adının yanında Avropa Teatrı yazılır. O, 1998-ci ildə Avropa Teatrı statusu aldı. Bu statusu ilk dəfə Odeon Teatrı, Pikkolo Teatrı, sonra isə L.Dodinin teatrı alıb. O, 23 yaşından aktyor və rejissor sənətini tədris edir. Çoxlu yetirməsi var. Böyük Britaniyada, Fransada, Amerikada, Yaponiyada və b. ölkələrdə ustad dərsləri verir. MDT-in truppası əsasən L.Dodinin yetirmələrindən ibarətdir. Onu da deyim ki, truppının 80 faizi bugünkü rus filmlərində, seriallarda çəkilən tanınmış aktyorlardır. Əksəriyyəti də gənclərdir. L.Dodin Rusiyanın və SSRİ-nin Dövlət, "Triumf", "Zolotaya Maska", beynəlxalq "Lourens Olivye" və b. mükafatların laureatıdır. O, 2000-ci ildə çox mötəbər "Avropa Teatr mükafatı"nı alıb. L.Dodinlə görüş zamanı nəvəsi yanında oturmuşam ki, burada hər şeyi havada tutmaq və duymaq lazımdır. Mən onları duyanda xoşbəxt oluram". O, heç nə haqqında dəqiq definissiya vermir. Gözəllik də elə bundadır. Bu dünyada hər şey şərtidir. Mütəəllik o deməkdir ki, həyat bitdi. L.Dodinsə mütəəllək olan hər şeydən qaçır. L.Dodin də, V.Fokin də deyirlər ki, "mən nailiyyətlərimlə fəxr etmərəm. Onlar mənim keçmişimdir.

(Davamı səhifə 11-də)

şəkilə iştirak edirik. Bu təşkilatın əsası 1956-cı ildə Parisdə qoyulub. Təşkilatın yaranmasında məqsəd teatrşünaslığın inkişafı, onun metodoloji bazasının təkmilləşdirilməsi, teatr tənqidçilərinin etik və professional maraqlarının müdafiəsidir. Təşkilat iki ildən bir beynəlxalq konqres keçirir. İldə 2 dəfə gənc tənqidçilər üçün simpoziumlar təşkil edilir. Assosiasiyanın rəsmi dili ingilis və fransız dilidir. Qərargah Parisdə yerləşir. "Teatr reallığı" və "Avropa Teatr Mükafatı"na nominantların seçilməsində BTТА yaxından iştirak edir. Bu assosiasiyanın gənclərdən ibarət qrupu da var. Məqsədımız ondan ibarətdir ki, bu təşkilatın Azərbaycandakı gənclər qrupunu da fəal şəkildə işə qoşağ. Çətinlik yaranan tək problem isə dil bəryeridir. Ümid edirəm ki, yaxın bir il ərzində bu problemi həll edəcəyik. Bilirəm ki, ciddi şəkildə ingilis dili ilə məşğulsunuz və o qruplara asanlıqla qoşulacaqsınız.

- Dediniz ki, "Azadlıq: tolerantlıq" mövzusunda konfransda da iştirak edtiniz. Günümüzün aktual mövzusu olsa da, olduqca trəfaret mövzudur. Avropalılar bu haqda ortalığa nəşə yeni bir ideya ata bildilərmə?

- Bilirsiniz, son dövrlərdə bu mövzu Avropanı çox məşğul edir. Elə hesab etmərəm ki, bu məruzələrdə bizim bilmədiyimiz fikirlər səsləndi. Azadlıq və tolerantlıq mühiti Azərbaycan reallığında çoxdan kök salıbdır. Bir sözlə, yeni ideyalar səslənmədi. Bu il BTТА-nın teatr tənqidçiləri üçün təsis etdiyi yüksək mükafat teatr düşüncəsində inqilab etmiş tənqidçi Hans-Tis Lemanə verildi. Növbəti toplantımız iki ildən sonra Bratislavada olacaq. Önümüzdəki bu iki il ərzində BTТА-nın həm gənclər, həm də peşəkar tənqidçilər üçün müxtəlif konfransları, simpoziumları keçiriləcək. Mən çox istərdim ki, siz gənclər də bu tədbirlərdə yaxından iştirak edəsiniz. Düzdür, Elçin (Elçin Cəfərov - red) bu buzu sındırıb, beynəlxalq tədbirlərdə, festivallarda fəal iştirak edir. Ancaq sizin də bu prosesə fəal qoşulmanızı istəyirəm.

- "Baltiyskiy Dom" teatr festivalında da iştirak edtiniz?

- Bəli. Festivalda 400-ə yaxın qonaq iştirak edirdi. Həmçinin Aleksandrinski Teatrı (V.Fokinin Teatrı), Fantankadakı Gənclər Teatrı, G.Tovstonoqov adına Bolşoy Dramaticheskiy Teatr (A.Moquçinin Teatrı), Maliy Dramaticheskiy Teatr-Avropa Teatrı (L.Dodinin teatrı) tamaşalar göstərirdi. Bu forumdan bir nəticə əldə olundu ki, Rusiya Beynəlxalq Teatr Təşkilatları və

Mən bütün bunlara böyük ehtiramla yanaşıram. Amma V.İbrahimovğlunun Yuğ teatrinə yaratdığı o mühit ki var idi, o, qeyri-adi bir teatr mühiti idi. Mən o mühitin xifətini çekirdim və mənavi aclıq hiss edirdim. Biz Sankt-Peterburqda belə bir teatr mühitinin içinə düşdük.

- Bayaq XVII "Avropa Teatr mükafatı" və XV "Teatr reallığı" mükafatlarının adını çəkdiniz. Kimlər aldı bu mükafatları?

- XVII "Avropa Teatr mükafatı" Aleksandrinski Teatrinin bədii rəhbəri Valeri Fokinə, xüsusi mükafat Nuriyə Espərə, "Teatr Reallığı" mükafatı isə bir neçə avropalı sənətkara verildi. Görkəmli rus rejissoru V.Fokin eyni zamanda, Beynəlxalq Teatr məkanının yaradılmasına və qurulmasına xidmət göstərən bir sənətkardır. V.Fokin öz peşəsinə yaradıcı adam kimi o qədər sadıqdır, insani, sənətkar keyfiyyətləri o qədər güclüdür ki, teatr sənətinə durmadan təzə "qan ötürməklə" məşğuldur. Gənclərə böyük imkanlar verir. 1990-cı ildə III "Avropa Teatr mükafatı" Anatoli Vasilyevə, 2000-ci ildə VIII "Avropa Teatr mükafatı" Lev Dodinə verilmişdir. 2018-ci ildə isə bu mükafatı V.Fokin aldı. Onu da deyim ki, mükafat on beş min avro dəyərindədir.

V.Fokin deyir ki, rejissor sənəti sanki bir əlifbadır. Nə qədər ki, bu əlifbadan sərbəstliklə istifadə edirsiniz, o siza daha böyük imkanlar verir. Onun teatr konsepsiyası bu kəlmələrdə toplanıbdır.

- Sizcə, V.Fokin bu gün teatrin nəbzini tuta bilirmi, teatrin getdiyi istiqaməti təyin edə bilirmi?

- Bu gün V.Fokin təkçə Rusiya yox, dünya səviyyəsində bir sənətkardır. O, Şukin məktəbini bitirib və Moskvanın məşhur "Sovremennik" və Yermolova adına teatrlarında işləyib. 1985-ci ildə Yermolova teatrina bədii rəhbər təyin edilir və quruluş verdiyi "Danış" tamaşası ilə bu teatrı yeni teatr düşüncəsinə doğru yönəldir. V.Fokin deyir ki, "rejissor çox universal adam - həm eklektik, həm də erudit olmalıdır. Hər şeydən xəbəri olmalı, müxtəlif istiqamətləri "qarışdırmağı" bacarmalıdır. Müxtəlif formaları təqdim etmək qabiliyyətinə malik olmalıdır. Təbii ki, bu formaların başında insan dayanır. Və bütün bunlar dram teatrinə öz təcəssümünü tapmalıdır. Bu o qədər də asan məsələ deyil". V.Fokin köhnə ilə təzəni, ənənə ilə novatorluğu, fəsləfə ilə psixologiyani, təxəyyülə ifaçılıq texnikasını birləşdirib bir bütövcəyə - tamaşaya çevirir. Eyni zaman

da, çox məşhur tarixi tamaşaları götürüb onlara yeni mənalər və formalar verir. V.Fokin 1988-ci ildən Meyerholdun yaradıcılıq irsinin qorunması komissiyasının sədridir. 2011-ci ildə Rusiyada Meyerhold adına Teatr Mədəniyyəti Mərkəzi açıldı. V.Fokin bu mərkəzin yaradıcılarından biridir. Əslində, mərkəz elə onun təşəbbüsü ilə yaradılıb. O, 2003-cü ildən artıq 15 ildir ki, Aleksandrinski teatrinin bədii rəhbəridir. 2006-cı ildən Rusiya Prezidenti yanında Mədəniyyət və İncəsənət bölməsinin üzvüdür. 2012-ci ildən Rusiyanın Teatr Rejissorları Gildiyasının sədridir. Lermontovun, Dostoyevskinin, Tolstoyun, Qoqolun əsərlərinə bənzərsiz quruluşlar verib. Onun quruluşları nəinki Rusiyada, bütün dünyada böyük maraq doğuran tamaşalardır. Teatr sferasında daim inqilabi konsepsiyalar ortalığa atan V.Fokin Rusiyanın xalq aristı, 4 dəfə Dövlət mükafatı laureatı, Polşanın əməkdar incəsənət xadimidir. O, QİTİS-də, Krakovda, Tokiodakı "Toen" teatrinə, İspaniyada, İsveçdə, Bolqarıstanda və bir çox Avropa ölkələrinin teatr məktəblərində həm dərs deyir, həm də ustad dərsləri aparrır. Onun 3 il öncədən tərtib edilmiş iş proqramı var. 80-dən çox tamaşanın müəllifidir. Sankt-Peterburqda 2016-cı ildə "V.Fokinin 10 tamaşası" adlı teatr festivalı keçirilmişdir. Festival rejissorun yaradıcılıq metodunun inkişaf xəttini izləməyə imkan verdi. V.Fokinin Aleksandrinski teatrinə quruluş verdiyi "Müfəttiş" əfsanəvi bir tamaşa oldu. "Hamlet", "Maskarad" tamaşaları da belə tamaşalardandır. "Teatr Reallığı" mükafatı 2017-ci ildə K.Serebrennikova və L.Dodinə verilmişdi. Bu il bu mükafatı bir neçə nəfər aldı. Mükafat 12 min avro dəyərindədir və alanların arasında bölünür. Biz V.Fokinin "Maskarad. Gələcəyi xatırlayarkən" tamaşasına baxdıq. Bu genişmiqyaslı layihənin ali məqsədi V.Meyerhold tərəfindən bir əsr əvvəl - 1917-ci ildə İmperator səhnəsində hazırlanmış əfsanəvi tamaşanın akkumulyasiyaedici təcrübəsi əsasında yeni səhnə kompozisiyası yaratmaq idi. V.E.Meyerholdun 1917-ci ildə hazırladığı "Maskarad" vaxtilə öz dövrünün bədii ifadəsinə çevrilib və imperator teatrları direktiyasının ən bahalı tamaşası hesab olunubdur. Böyük Vətən Müharibəsi başlanana qədər bu tamaşa ard-arda oynanılıb. 1941-ci ildə dekorasiyalara bomba düşdüyündən repertuardan çıxarılıb. 1960-cı illərdə bu tamaşanı bərpa etməyə cəhd göstərdilər, lakin mümkün olmadı. V.Meyerhold tərəfindən qurulan maraqlı səhnəqrafiya, musiqi və ritmik obrazı V.Fokin

(Əvvəli səhifə 10-da)

Mən bu gün nələrsə etmək istəyirəm, nələrinə axtarışımdayam və onları tapan-da xoşbəxt oluram. Keçmişlə fəxr etmək o deməkdir ki, mən artıq bitmişəm". Biz L.Dodinin "Hamlet"inə baxdıq. Çox Hamlet görmüşəm, ancaq beləsinə görməmişdim. Tamaşa L.Dodinin mətni əsasında hazır-lanmışdır. Yəni o, Sakson Qrammatik, Ra-fael Holinşed, U.Şekspir və B.Posternakin məlum mətnləri əsasında bir səhnələşdir-mə edib. Danila Kozlovski Hamleti, E.Ta-rasova Ofeliyanı, K.Rappoport Gertrudanı, İ.Çerneviç Klavdini, S.Nikolski Polonini oynayırlar. O, obrazların əksəriyyətini ixt-sar edib. L.Dodin deyir ki, "Hamletizm bə-rabərdir humanizm" kimi oturmuş fikir mövcuddur. Əslində isə, burada bir sirr var. Heç kim bunu açmağa cəhd görstər-mir. Humanist Hamlet tamaşa başlayıb bi-tənədək öldürməklə məşğuldur. Birini "dəli edir", bir başqasını öldürür. Finalda, de-mək olar ki, hamını, elə özünü də öldürür. O insanları öldürə-öldürə bizdən soruşur ki, "öldürmək lazımdırımı?", "intiqam almaq olarmı?", "necə intiqam alasan ki, əsl int-

- O, 1990-cı ildə öz Formal Teatrını ya-radıb. Rusiyada azad teatrlar hərəkatının lideri sayılır. A.Moquçiy E.İoneskonun "Daz müğənni" əsərini qeyri-adi bir tərzdə qurub. V.Fokinlə yaxın yardıclılıq əlaqə-lərindədir. 2013-cü ildən Tovstonoqov adına Bolşoy Dramaticheskiy Teatrın bədii rəhbə-ri təyin olunub. O, bu teatrı estetik baxım-dan yeni ideyalarla "yükledi". Səhnəyə müasir dramaturgiyanı gətirdi. A.Moquçiy təcrübələrini vizual teatr çərçivəsində apa-rır. Aktyorların sənətkarlığını gözənilməz cəhətdən açır. Dəfələrlə Rusiyanın mötə-bər "Qızıl maska" teatr mükafatını alıb. 2010-cu ildə K.S.Stanislavski adına mükafata layiq görülüb. Biz onun "Alisa" və "Tu-fan" tamaşalarına baxdıq. "Tufan" tamaşa-sında ağlagəlməz bədii bir azadlıq var. Bu tamaşada A.Moquçinin həmmüəllifləri məşhur rus bəstəkarı A.Manotskov və rəs-sam Vera Martinovdur. Tamaşada rus hə-yatına xas olan "zülmət səltənəti"nin yer-i-nə biz rus folklor mifologiyası ilə bağlı olan dəhşətli bir nağıl gördük. Səhnə qara boş-luqdan ibarət idi. Tamaşanın personajları sanki pərdədə təsvir edilmiş palex minia-



- Məryəm xanım, müasir teatrşünas-lıqda hansı tendensiyalar müşahidə olunmaqdadır?

- Mən elə hesab edirəm ki, bu gün Azərbaycan teatrşünaslığında çox güclü alimlər var. Doktor-professor İ.İsrafilov,

sab edirəm ki, Peterburq Avropanın bir hissəsidir, Avropa da Peterburqun". Yəni, Rusiyanın mədəniyyəti bütün dövrlərdə, eləcə də bu gün yüksək səviyyədədir. Gör-kəmli fransız teatr tənqidçisi Banyu V.Fo-kinə həsr olunmuş simpoziumda qeyd elə-di ki, "rejissor var, yaradıcılıq yolu bir ide-yadan ibarətdir. Bir ideyadır, getdikcə baş-qa şəkillər alır. V.Fokin isə metamorfoza-lardan ibarətdir, daim dəyişir". Bu gün isə Fokinin Aleksandrinski teatrında yaratdığı mühit sanki onun şərəfli teatr keçmişlə bir dialoqudur. Bu gün yeni bir zaman baş-la-yıb, biz bu zamana qarşı həssas olmalıyıq, zamanı eşitməliyik. Zamanın tələblərini duymalıyıq, mən Azərbaycan teatrını da buna səsləyirəm. Zaman sərtidir, zaman möhtəşəmdir, sürətlə irəliyə gedəndir və biz, L.Dodinin dediyi kimi, mürəkkəb sfe-rada çalışırıq, biz bilmirik nəyi axtarıq, nəyi tutmalıyıq, biz bunu intuitiv duymalı-yıq. Onu da kim duyur? Əsl sənətkar!

- Ötən illərdə Polşada, Çində, Serbi-yada olmusunuz, yeni dünyada gedən teatr prosesindən xəbərdarsınız. Müasir teatr prosesi nəyi diqtə edir, ya da ki be-lə: hara gedir bu dünya?

- Böyük sənətkarlar dedilər ki, biz bil-mirik hara gedir, mən buna necə cavab ve-rə bilərəm?! Harasa gedir bu dünya... am-ma gedir...

- Bəs nəyi diqtə edir?

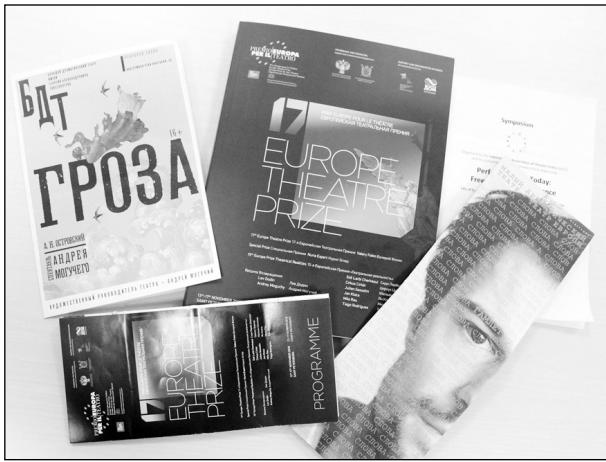
- Bu gün dünya sürət qatarının içində-dir. Intuitiv duymalıyıq ki, Zaman nəyi diq-tə edir. Həssas olmalıyıq zamana. Qatarı-mız sürət qatarıdır və ola bilər, bu qatar o qədər sürətlə getsin ki, çoxumuzu qapı-dan, pəncərədən tullasın, bir də o qatara çatmayaq. Pekində 4 il bundan qabaq mövzu teatr tənqidiylə bağlı idi: teatr tənqi-di ölmür! O da teatrla birlikdə dəyişir və bu gün baxdığımız tamaşalarda düzxətli dü-şüncə görmürük, hər şey ziqzaqlarla, sıç-rayışlarla, enişlərlə, yoxuşlarla təqdim olu-nur. Bu, canlıya xas olan bir ritmdir. Tama-şa da canlı orqanizm olduğu üçün teatr da düz xətlə gedə bilməz. Bu gün teatra süje-tə baxmağa getmirik ki, gedirik, bizdə as-sosiativ duyğular yaransın, biz özümüz-dən, ətrafımızdan baş çıxardaq. İlk növbə-də, özümüzdən baş çıxartmağa gedirik. Yoxsa sujet nəyimizə lazımdır?! Çağımızın tamaşaları çoxxətli, çoxsəslı, çoxqətlı ol-malıdır. Teatr tənqidi də həmçinin...

- Oraldan baxanda Azərbaycan teatrı necə görünür və Azərbaycan teat-rı bu gün dünya teatr prosesinə qoşula bilirmi?

- Azərbaycan teatrı normal görünür. Ümumi teatr prosesinə qoşulmaq poten-sialı var. Sadəcə, zamana həssas olmaq keyfiyyətini özümüzdə təkmilləşdirməliyik, kompas kimi onu tutub getməliyik. Müt-ləq dəyişməliyik, ənənəmizə, teatr tariximizə sadiqliyimizi qorumaqla, böyük sənətkar-larımızla fəxr edə-edə... Söhbət bu gün və sabahdan gedir. Biz bu günlə yaşayıb, sa-baha yubanmadan getməliyik... Bir də ki, səhnə meydançaları verməliyik cavanla-rımıza, cavan rejissorlarımıza. Onlar orada özlərini müt-ləq sınamalıdırlar. Bədrəməli-dirilər, yıxılmalıdırlar, axsamalıdırlar. Axır-da ayağa durub Azərbaycan teatrını yen-i-dən dünya teatr prosesinə qoşacaqlar. Mən demirəm, biz o prosesdən qıraqda-yıq. Biz o prosesin içində gedirik. İntəhası, parlaq işlərlə getməliyik...

**Söhbətləşdi:
Könül Əliyeva-Cəfərova
Teatrşünas**

Məryəm Əlizadə: Azadlıq və tolerantlıq mühiti Azərbaycan reallığında çoxdan kök salıb



türlərindən düşmüşdü-lər. Rejissor zahirən "kukla"lara bənzəyən obrazları mürəkkəb musiqi ritminin və mə-t-nin köməyiylə canlandı-rıb avanssenaya dü-zürdü. Obrazlar arasın-da ünsiyyət, elə bil ki, yasaqlanmışdı. Ünsiy-yət yalnız bir-birini se-vən iki qəhrəmanın arasında var idi. Akt-yorlar obrazların yaran-ma prosesindəki psixo-loji metoddan imtina

İ.Rəhimli, Ə.Vəliyev, A.Talıbzadə, V.Qafa-rov, İ.Piriye, N.Ağayeva, siz gənclər... Mənə elə gəlir ki, bu gün dünya teatr pro-sesində hansı tendensiyalar mövcüddur-sa, Azərbaycan teatrı da, teatrşünaslığı da bu proseslərlə sinxron mövqedədir. H.T.Lemanın teatr düşüncəsinin istiqamə-tini dəyişməsi bizim tənqiddə də öz müsbət təsirini göstərib. Biz bu gün teatr tənqidi-nin klassik nümunələrindən imtina etmirik, eyni zamanda da parlaq qeyri-klassik teatr tənqidi nümunələrimiz var. Mən elə hesab edirəm ki, bu nümunələr beynəlxalq teatr tənqidi səviyyəsində nümunələrdir. Nümu-nələr bizim tərəfimizdən yazılan monaqra-fiyyalar, kitablar, məqalələrdir...

- Bu gün teatr sənətinin və tənqidi-nin mövcud durumu haqqında bədbin proqnoz verənlər də var. Onlara görə tənqid artıq ölüb. Siz necə düşünürsünüz?

- Teatr heç vaxt ölməyəcək. Teatr var-sa, teatr tənqidi də olacaq. Onlar irəliyə doğru bir gedirlər. İntəhası teatr və teatr tənqidinin laboratoriyasına hər gün ağla-gəlməz yeni ideyalar, yeni ifadə vasitələri daxil olur. Mən bu yeni ifadə vasitələrini Sankt-Peterburqda gördüm. Məsələn, orda çıxış edən yunan rejissoru Teodor Terzo-pulos dedi ki, "biz çalışmalıyıq teatr milli köklərini itirməsin, kommersiya məqsədlə-ri, qlobalizasiya teatrı özündən uzaqlaşdır-masın". Buna da həmişə cavabdeh V.Fo-kin, L.Dodin kimi sənətkarlardır. P.Bruk, Y.Qrotofski, V.İbrahimovlu canlarını sərf etdilər ki, teatr milli köklərindən uzaqlaş-masın, özü-özündən uzaqlaşmasın, amma daim axtarsın, yeniliklərlə məşğul olsun. V.Fokin nə edir? Rus teatrını ənənələrə əsaslanaraq gələcəyə yönəldir. Və burada forma-məzmun bir yerdədir, eyni zamanda biz burda müxtəlif formaları görürük. V.Fo-kinin tamaşalarında eklektika var. O, bilə-rəkdən bunları edir. Və o teatrı hər yerdə axtarır. V.Fokin=Qoqol+Dostoyevski+Ro-şin+Valodin... V.Fokin ənənələri özünə hopdurub, amma ortalığa çıxaranda çıxart-dığı Fokinindir və yenidir. Amma ənənə bu yeni olanda yaşayır. O, gözəl pedaqoqdur, aktyorlarla çox sərt işləyir. Məşqlərinə heç kimi buraxmır. O həm V.Meyerholdu re-konstruksiya edir, həm də onun üzərində özününkünü yaradır. V.Fokin deyir ki, "mən rejissor kimi kollektiv sənətdə bir in-strumentəm", daha demir, mən dirijoram. "Hər gün bu instrumenti sazlamalıyam". Bilirsiniz, indi Sankt-Peterburq bir mədə-niyyət mərkəzidir, Avropaya pəncərədir. Və V.Fokin deyir, "bir peterburqlu kimi, he-

qam olsun?", "öldürüm, ya öldürməyim?" Hamlet öz düşüncələrində nifrəti, intiqamı, qətlə əsaslandırır". L.Dodinin tamaşasında bu məqama toxunulur. O, deyir ki, "Hamle-tin bütün bunları əsaslandırmasının alt qatında hakimiyyət istəyi var". Bununla L.Do-din intibah dövrünün humanizm fəlsəfəsində boşluqlar olduğuna işarə edir. Yeni, in-tibah dövründə yüksək mədəniyyətin, möhtəşəm əsərlərin yaranması ilə yanaşı, qəddarcasına yad torpaqların zəbti, işğal-lar, quldurluq da başladı, durmadan qanlar axıdıldı. L.Dodin bununla həm də bu günə işarə edir. O bütün bu fikirlərin hamısını "ola bilər" ehtimalı ilə səsləndirir. Yeni də-qiq heç nə demir. Və bütün bunlara misal kimi Hamleti göstərir. "Hamlet"in ənənəvi yozumundan imtina edir. O deyir ki, "bu gün biz bəşəriyyətin inkişafı ilə fəxr edirik. Amma gəlin etiraf edək ki, bura həm də varvarlıq tarixi də daxildir.

Mən bu varvarlığı "Hamlet"də intellektual və mənəvi cəhətdən əsaslandırmışam. Yəni, bəşəriyyət yarandığı gündən bu günə qədər fəxr etiyimiz proqres həm də qey-ri-ali insani instiktlərin intellektualizasiya-sıdır. Yad torpaqların zəbt olunması buna bariz nümunədir. "Hamlet"i hazırlayanda mən sual verirəm: "Şəri törədən bilirmi ki, o şər törədir? Şəri törədən sağlamdır, yox-sa ruhi xəstədir? Dünyanı idarə edən güc-lü insanlar öz xəstəliklərindən xəbərdarlı-rarmı? Bizi bu cür davranmağa nə məcbur edir? Hərəkətlərimizi nə idarə edir? Məhz bu cür hərəkət etmək, yoxsa başqa cür hərəkət etməyin mümkünsüzlüyü?" Mən "böyük humanist Hamlet"in bu sirrini aç-mağa cəhd göstərdim. Bu çətindir, amma hər halda mən cəhd göstərdim".

- A.Moquçiy rus teatr avanqardının parlaq nümayəndələrindəndir. Bu gün o, Rusiya teatrina hansı yenilikləri gəti-rə bilir?

edərək yeni formanın və cılalanmış nitqin vasitəsilə mahiyyətə gəlirlər. O zamankı demokrat tənqidçilərin düşündüyü həmin o "zülmət səltənəti" stereotipi öz sosial əhə-miyyətini bu tamaşada itirir və obrazlar mistik bir şəkil alır. Hadisələr isə finala ya-xınlaşdıqca tragik notlarla zənginləşir. Bu tamaşaya görə A.Moquçiyə ən yüksək milli teatr mükafatı - "Qızıl maska" verilib.

- BTTA-ya üzv olmaq Azərbaycan teatrina, teatr tənqidinə nə qazandırır?

- Çox şey qazandırır. Birincisi, bu, təc-rübə mübadiləsidir, fikir mübadiləsidir, ün-siyyətədir. Yeni səhnələr görmək imkanındır. V.Fokinin teatrının möhtəşəm ölçülü səh-nəsindəki texniki avadanlıqların milyon-la qiyməti var. Səhnənin hər nöqtəsindən istifadə etmək üçün texniki imkanlar son-suzdur. Düşmədən, tavandan, hər yerdən səhnə effektləri yaratmaq üçün istifadə olunur.

Müqayisə etmək imkanı qazanırıq. Biz müqayisə etdik və bir daha əmin olduq ki, bəli, Azərbaycan teatırında (1980-2010) da dünya teatr arenasına çıxmaq potensialın-da olan Vaqif İbrahimovlu yetişmişdir. Bu, milli teatrimizin faktıdır. Mən üzümü tutub teatr xadimlərimizə demək istəyirəm ki, mənim əzizlərim, bu dünyada hər şey çox sürətlə dəyişir. Teatr sənətində də dəyi-şikliklər sürətlə gedir. İstedadlı gəncləri-miz var, inanıram ki, səhnə meydançaları versək, onlar böyük işlər görə bilərlər. V.Fokin Aleksandrinski teatrının bir mey-dançasını gənclərə verib. Onlar axtarırlar, səhvlər edirlər, öz səhvlərini düzəldirlər. V.Fokin ustad kimi gəlir, öz qeydlərini edir, bunlar iki addım irəli atılırlar. O gən-clərə müstəqillik verib. Rejissura elə bir mürəkkəb sənətdir ki, burada heç nəyə konkret cavab yoxdur.

20 dekabr 2018

WWW.KASPI.AZ

TEATR
11